उपशास्त्री II

संस्कृत सामान्यम् ।

अनिवार्यपत्रम् ।   धातुरूपाणि ।

√आस् = (उपविशन् अर्थे, बैठना)/ आत्मनेपदी ।

लकार:	पुरुष:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
लट्	प्रथम पु०	आस्ते	आसाते	आसते
	मध्यम पु०	आस्से	आसाथे	आद्ध्वे
	उत्तम पु०	आसे	आस्वहे	आस्महे
लोट्	प्र० पु०	आस्ताम्	आसाताम्	आसन्ताम्
	म० पु०	आस्व	आसाथाम्	आद्ध्वम्
	उ० पु०	आसै	आसावहै	आसामहै
लङ्	प्र० पु०	आस्त	आसाताम्	आसत
	म० पु०	आस्था:	आसाथाम्	आद्ध्वम्
	उ० पु०	आसि	आस्वहि	आस्महि
विधिलिङ्	प्र० पु०	आसीत	आसीयाताम्	आसीरन्
	म० पु०	आसीथा:	आसीयाथाम्	आसीध्वम्
	उ० पु०	आसीय	आसीवहि	आसीमहि
लृट्	प्र० पु०	आसिष्यते	आसिष्येते	आसिष्यन्ते
	म० पु०	आसिष्यसे	आसिष्येथे	आसिष्यध्वे
	उ० पु०	आसिष्ये	आसिष्यावहे	आसिष्यामहे

[signature] 10-2020

डॉ० निर्मल कुमार झा, (स० प्राचार्य

रा०उ० सं० महावि० सुखसेना, पूर्णियाँ

16-10-2020

संस्कृतसामान्यम् । उपशास्त्री I

अनिवार्यपत्रम् । शब्दरूपम्

"वारि" (इकारान्त, क्लीवलिङ्ग / नपुंसकलिंग)

विभक्ति: -	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा -	वारि	वारिणी	वारीणि
द्वितीया -	"	"	"
तृतीया -	वारिणा	वारिभ्याम्	वारिभिः
चतुर्थी -	वारिणे	"	वारिभ्यः
पञ्चमी -	वारिणः	"	"
षष्ठी -	"	वारिणोः	वारिणाम्
सप्तमी -	वारिणि	"	वारिषु
सम्बोधन -	हे वारे, वारि !	हे वारिणी !	हे वारीणि !

—x—

"दधि" (इकारान्त, क्लीवलिङ्ग / नपुंसकलिङ्ग)

प्रथमा -	दधि	दधिनी	दधीनि
द्वितीया -	"	"	"
तृतीया -	दध्ना	दधिभ्याम्	दधिभिः
चतुर्थी -	दध्ने	"	दधिभ्यः
पञ्चमी -	दध्नः	"	"
षष्ठी -	"	दध्नोः	दध्नाम्
सप्तमी -	दध्नि, दधिनि	"	दधिषु
सम्बोधन -	हे दधे, दधि !	हे दधिनी !	हे दधीनि !

—x—

16-10-2020

डॉ० निर्मल कुमार झा, (स० प्राचार्य) ।
रा० उ० सं० महावि० सुखसेना, पूर्णियाँ ।

अनिवार्यपत्रम् ।
व्याकरणछात्रहेतवे ।

शास्त्री II

16-10-2020

रघुवंशम् ।

श्लोकव्याख्या ।

" कश्चित्कराभ्यामुपगूढनालमालोलपत्राभिहतद्विरेफम् ।
रजोभिरन्तः परिवेषबन्धि लीलारविन्दं भ्रमयाञ्चकार ।। "

सन्दर्भः → प्रस्तुतमिदं पद्यं कविकुलगुरुकालिदासप्रणीतस्य 'रघुवंश' महाकाव्यस्येन्दुमतीस्वयंवरवर्णनप्रसङ्गात् षष्ठसर्गात् उद्धृतमस्ति ।

प्रसङ्गः → कविरत्र इन्दुमतीं दृष्ट्वा कस्यचिद् राज्ञः शृङ्गारचेष्टा-प्रकारमेव वर्णयति ।

भावार्थः → कोऽपि राजाकरे कमलमादाय तद् मण्डलाकारं भ्रामयित्वा इन्दुमतीमालोकितवान् ।

तात्पर्यः → राजकुमारीमिन्दुमतीं प्रति प्रदर्शितप्रेमरतां नृपतीनां विविध-शृङ्गारचेष्टाविशेषाः तरुपल्लवेव प्रेमाग्रदूतिकाः सदृशाः बभूवुरिति भावः ।

श्लोकान्वयः → कश्चित् कराभ्याम् उपगूढनालम् आलोलपत्राभिहतद्विरेफं रजोभिः अन्तः परिवेषबन्धि लीलारविन्दं भ्रमयाञ्चकार ।

शब्दार्थः व्याकरणञ्च → उपगूढनालम् → उपगूढं नालं यस्य तत् = धारितपद्मदण्डम् । आलोलपत्राभिहतद्विरेफम् → आलोलानि च तानि पत्राणि, तैः अभिहिताः द्विरेफाः येन तत् = चञ्चलपत्रताडित-मधुपं । रजोभिः = कुसुमपरागैः । परिवेषबन्धि = मण्डलाकारम् ।

विशेषः → अस्मिन् श्लोके शृङ्गाररसः, वैदर्भीरीतिः, माधुर्यगुणः, स्वभावोक्तिरलङ्कारः, उपजातिवृतञ्च ।

16-10-2020

डॉ० निर्मलकुमार झा, (स० प्राचार्य)
रा० उ० सं० महावि० सुखसेना, पूर्णियाँ